

VOIKO LUONTO KADOTA?

Luontokadon käsite on tarkoitettu korvaamaan biodiversiteettikriisin käsitettä. Väitämme kuitenkin, että uusi käsite herättää uusia kysymyksiä ja että se on ongelmallinen luontokäsitteen historian ja nykyisten luonnonsuojelun ajatusvirtausten valossa. Voisiko luontokadon sijaan olla osuvampaa puhua luontomenetyksestä?

Suomenkieliseen ympäristökeskusteluun on viime vuosina ilmaantunut uusi ilmaisu, luontokato. Ytimekkään ilmaisun tarve sosiaalisessa mediassa on ilmeinen, sillä Twitterissä aihetunniste #luontokato on hyvin suosittu. Internetistä löytyy otsikoita, kuten ”Luontokato uhkaa meitä kaikkia”. Helsingin yliopiston verkkosivuilla on ohjelmasarja, jonka nimi on *Luontokadon ratkaisijat*.¹ *Helsingin Sanomilla* on ollut luontokadon erikoistoimittaja.

Sitran verkkosivuilla olevassa sanastossa todetaan, että ”luontoa katoaa sata tai jopa

tuhat kertaa nopeammin kuin koskaan ihmiskunnan historiassa”. Siinä myös luonnehditaan, että luontokato tarkoittaa ”ihmisen toiminnallaan aiheuttamaa luonnon monimuotoisuuden romahdusta, joka on käynnissä kaikkialla maapallolla”.²

Luontokadon käsitteen puolustajiin kuuluu Suomen ympäristökeskuksen pääjohtaja **Leif Schulman**. *Helsingin Sanomille* antamassaan haastattelussa hän toteaa, että biodiversiteetin ja luonnon monimuotoisuuden käsitteet ovat epäonnistuneet Suomessa siinä tehtävässä, jota varten ne luotiin. Käsitteet saivat alkunsa 1980-luvun puoli-

¹ <https://www2.helsinki.fi/fi/tiedekulma/ohjelma/luontokadon-ratkaisijat>

² <https://www.sitra.fi/tulevaisuussanasto/luontokato/>

Ympäristöjärjestö WWF arvioi, että Suomessa on jäljellä noin 6–12 naaliyksilöä. Laji pesi Suomessa vuonna 2022 ensimmäistä kertaa vuosikymmeniin.

välissä Yhdysvalloissa, mistä ne levisivät Eurooppaan ja Suomeen. Schulmanin mukaan pitäisi puhua ”luontokadosta” ”biodiversiteettikriisiin” sijaan.³

Luontokato ei ole täysin vakiintunut ilmaisu, eikä sitä löydy esimerkiksi Wikipediasta tai Tieteen termipankista. Marraskuussa 2022 ”luontokato” lisättiin Kielitoimiston sanakirjaan. Google Scholar -haku löytää vanhimman maininnan luontokadosta Suomen biodiversiteettistrategiaraportista vuodelta 2020 (Valtioneuvoston kanslia 2020). Kesäkuussa 2022 hakukoneen osumia on 22. Myös englanninkielinen ilmaisu *nature loss* hohtaa uututtaan. Merkillepantavin viite on *Science*-lehden artikkeli vuodelta 2019, vaikka käsitettä ei kyseisessä kirjoituksessa määritellä (Balvenera 2020).

Toukokuussa 2022 eduskuntaan lähetettiin luonnonsuojelulain esitys, jonka perusteluisa ”luontokato” on mainittu viidesti ilman määritelmää (HE 76/2022 vp). Varsinaisessa lakitekstissä se ei silti esiinny lainkaan. 1990-luvulla luonnon monimuotoisuuden eli biodiversiteetin käsite päätyi varsin nopeasti perustuslakiin.

Biodiversiteetti ei toki ole kovin iskevä käsite, ja sille on ajoittain etsitty vähemmän akateemista termiä ja suomenkielistä vastinetta. Esimerkiksi sanat ”elonkirjo” ja ”luonnonkirjo” löytyvät Tieteen termipankis-

ta. Siten voisi puhua elonkirjon ja luonnonkirjon katoamisesta.

Ilmaisu ”luontokato” on sukua 1980-luvulla ilmestyneiden kirjojen nimille, joita mukaillen voitaisiin puhua ”luontokuolemasta” ja ”luonnon lopusta”. Nämä kirjat ovat **Carolyn Merchantin** tieteenhistoriaa ja ekofeminismiä yhdistelevä *The Death of Nature* (1980) ja **Bill McKibbenin** poleeminen *The End of Nature* (1989).

Merchantin kirja liittyi keskusteluun luonnon yläpuolelle asettuneesta ihmisestä, mekanistisesta luontokäsityksestä, naisten tietämyksen väheksymisestä ja siitä, miten nämä liittyvät ekologisen kriisin syntyyn. McKibben puolestaan nosti esille antroposeenin teemoja. Hän kiinnitti huomiota siihen, kuinka ihmislähtöinen ilmastonmuutos johtaa luonnollisen korvautumiseen keinoitekoisella ja kuinka ihmisen vaikutus ulottuu kaikkialle maapallolla. Suomessa tähän keskusteluun osallistui muun muassa **Yrjö Haila**, jonka mukaan ”luontoa ei tietenkään voi varsinaisesti tuhota”. Hän jatkoi, että inhimilliset toimet eivät myöskään voi ”hävittää maapallosta elämää” (Haila 1993, 1).

Onko luontokadosta yhtään mielekkäämpää puhua kuin luonnon kuolemasta tai lopusta? Nopea vastaus on kielteinen. Mutta sen oikeuttaminen vaatii pidemmän tarkastelun, joka nojaa etenkin luonnon käsitteeseen ja vähemmässä määrin ”kadon” merkitykseen.

Rupiliskoa esiintyy Suomessa Ahvenanmaalla ja Pohjois-Karjalassa, mutta sen esiintymisalueet ovat pieniä, eristyneitä ja pirstoutuneita.

LUONNON KÄSITTEEN HISTORIAA

Filosofiassa luontokäsitteestä ja -käsityksistä on puhuttu jo paljon ennen kuin luonto on liitetty nykyiseen ympäristöhuolen värittämään yhteyteen (katso esimerkiksi Niiniluoto 1992; Kotkavirta 1996; Nurmi 1999; Väyrynen 2006; Lähde 2008; Lähde 2012; luonnon etymologiasta Häkkinen 2011). Ympäristökriisin aikakautena on myös pohdittu laajemmin luonnon ja ihmisen välistä suhdetta. On myös kysytty, mitä tarkoittaa

kysymys siitä, onko ihminen osa luontoa vai luonnosta irrallaan.

Luonnon käsite on länsimaisen filosofian ja tieteen historiallisessa ytimessä. Ensimmäisiä kreikkalaisia filosofeja – **Thalesta** (624–546 eaa.), **Anaksimandrosta** (610–546 eaa.) ja **Anaksimeneeta** (585–528 eaa.) – kutsutaan luonnonfilosofeiksi. Luonnonfilosofeille maailma on käsitettävissä, sillä maailmalla on käsitettävyyden ominaisuus (Tuominen 2003, 45).

³ <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000007710635.html>

Englantilainen **G. E. R. Lloyd** on esittänyt, että kreikkalaiset tekivät kaksi keksintöä: luonnon käsitteen ja järkipäisen kritiikin sekä keskustelun käytännöt. Hän jatkaa, että käsitys luonnosta vaihteli niin eri kirjoittajilla, koulukunnilla kuin aikakausittainkin, joten ”kreikkalaisesta luontokäsityksestä” puhuminen on epätarkkaa. (Lloyd 1992.)

Luonnonfilosofian historian kirjassaan yhdysvaltalainen tieteenhistorioitsija **Edward Grant** epäilee luonnon keksimistä – luonto kun jo oli olemassa. Hän katsoo, että kreikkalaisten keksintö oli pikemminkin ”valaiseva tapa puhua luonnosta”, sillä he ”etsivät tietoisesti tapoja ympäröivän ja ihmiset sisältävän luonnon tutkimiseksi ja selittämiseksi”. (Grant 2007, 1.)

Muutos ja pysyvyys kuuluvat tunnetusti antiikin filosofian ydinteemoihin, ja ne ovat esillä esimerkiksi Zenonin paradokseissa, mutta voisiko luonto kadota? **Aristoteleen** klassisen *horror vacui* -idean mukaan luonto kauhistuu tyhjiyttä (Aristoteles 1992, 5–9) – ehkä tämä myös tarkoittaa, ettei luonto katoa tai täysin tyhjene, kuten olevaisuuden suuren ketjun ideassa ilmenee. Tosin käänköpuolena oli, etteivät Aristoteles ja **Platon** käsitelleet sukupuuton kysymystä toisin kuin monet heidän aikalaisensa (katso Mayor 2000).

Yhdysvaltalaisen ympäristöfilosofi **Eugene Hargroven** mukaan kreikkalaisilla oli jonkinlainen ”eksistentiaalinen tuska” muutoksesta (Hargroven 1997, 91). Tuskaa helpottaakseen

he kaipasivat varmuutta siitä, ettei maailma katoa, lakkaa olemasta. Mutta jos luonto ymmärretään naturalistisesti viittaavan kaikkien, mitä on olemassa, niin luonnon katoamisen jälkeen ei olisi olemassa mitään paitsi tyhjiys. Siksi jos luontokato halutaan ymmärtää mielekkäästi, siinä katoaa jotakin, mutta suuri osa maailmankaikkeudesta säilyy.

Ajatus luonnon katoamisesta olisi tietysti huolestuttava, ja ympäristöfilosofia ilmentää osaltaan tätä huolta. Ympäristöfilosofia alkoi muotoutua muiden ympäristötieteiden rinnalla toisen maailmansodan jälkeen. Se eroaa kuitenkin perinteisestä luonnonfilosofiasta, sillä sen kiinnostuksen kohteena on ihmisen elinympäristö eikä maailmankaikkeus. Se ei myöskään ole keskittynyt uskonnolliseen pohdintaan, joka on merkille pantavaa, koska etenkin kristinuskon valtakautena luonnonfilosofia yhdistyi teologiaan. Lisäksi sillä on käytännöllinen luonne konkreettisine tavoitteineen ja niiden eettisine perusteluineen (katso myös Niiniluoto 1992, 6). Tämäkin erottaa sen mietiskelyyn ja luonnon havainnointiin taipuvaisesta luonnonfilosofiasta.

Ympäristön ja luonnon käsitteiden eroa on käsitelty paljon ympäristöetiikassa. Esimerkiksi amerikkalaisfilosofi **Dale Jamieson** ehdottaa ympäristöetiikan oppikirjansa alussa, että ”ympäristöön” liittyy kausaalisen hallinnan mahdollisuus ja ”luonnon” osalta se puuttuu (Jamieson 2008, 1–2). Esimerkiksi

Luonnon katoamisen jälkeen ei olisi olemassa mitään paitsi tyhjiys.

Kuu on luonnon osa, mutta se ei kuulu ympäristöön, koska Kuuhun ei voida vaikuttaa. (Vertaa Haila ja Lähde 2003, 13–14.)

LUONTO, LUONNOLLISUUS JA KATOAMINEN

Luonnon käsitteestä ja ideasta on kirjoitettu valtavasti 1900-luvulta viime vuosiin saakka, ja tutkimuksissa tuodaan näkyville luontokäsitysten kirjo ja kerrostuneisuus. Historian ja moninaisuuden edessä joku voi ajatella, että luonto on ihmisluomus, inhimillinen konstruktio. Ajatusta voi jatkaa perustelemalla, ettei ihmisestä riippumatonta luontoa ole (katso Peterson 1999). Joidenkin mukaan luonnon käsite tulisi hylätä kokonaan sen mahdottomuuden tai ongelmallisten sivumerkitysten vuoksi (Vogel 2015), mutta emme tässä halua ehdottaa katoamistempua luonnon käsitteelle.

Nykyajan vallitseva akateeminen näkemys lienee naturalistinen: luonto on kaikki mitä on. Tätä käsitystä seurataan yleisesti tieteissä, joissa katsotaan, että luonto on inhimil-

lisen tiedon kohde. Niinpä voisi sanoa, että luonto on se, mitä tiede tutkii. Näkemyksen muotoili **J. S. Mill** seuraavasti: ”Kaikki inhimillinen tieto koostuu tosiasioista, tai ilmiöistä, jotka havaitaan aisteilla ja taltioidaan kielellä. Näiden ilmiöiden tutkimista kutsutaan Luonnon tutkimiseksi: ilmiöiden summa, tai inhimillisen tiedon kulloinkin kokonaisuus, tarkoittaa yksittäistapauksista abstrahoitua Luontoa.” (Mill 2002.)

Luonnon merkitys ei ole pelkästään puhtaan tiedollista vaan käytännöllistä. Tämä tulee näkyville Millin kuuluisassa *On Nature* -esseessä, jossa hän erottaa kaksi ”luonnon” merkitystä. Ensimmäisen merkityksen mukaan luonto on kaikki mitä on, luonto yliluonnollisen vastakohtana. Toisen merkityksen mukaan luonto on kaikki ihmistoiminnan ja tämän toiminnan tuotosten ulkopuolella oleva eli luonto ja luonnollinen ovat keino-tekoisen vastakohtia. (Mill 1874/1969.) Millin määritelmät eivät tietenkään kata luonnon käsitteen koko merkityskirjoa, mutta ne vastaavat sitä, miten luonnon käsitettä useimmiten käytetään.

Luontokato näyttäisi olevan ongelmallinen kummassakin Millin erittelemässä merkityksessä. Luontokadon käsite ei sovi yhteen Millin ensimmäisen määritelmän kanssa, sillä muutoin katoaisi kaikki. Toisen määritelmän mukaan on mahdollista puhua luontokadosta, kun ihmistoiminnan ulkopuolella oleva katoaa, mutta vastaan tulee ongelmia.

Tunturipöllön valkoinen väri suojaa sitä lumisessa maisemassa. Laji luokitellaan Suomessa äärimmäisen uhanalaiseksi.

Suurimpana ongelmana on, että määritelmä luo ongelmallisen kahtiajaon ihmisen ja muun luonnon välille. Tällaista kaksijakoisuutta on kritisoitu varsinkin ekofeminismin näkökulmasta.

Esimerkiksi australialainen filosofi **Val Plumwood** on kritisoinut luonnon ja ihmisen sekä kulttuurin ja luonnon välisiä jakoja,

sillä ne rakentavat toiseuteen perustuvan hierarkkisen ajattelutavan, jossa ylempänä oleva ihminen voi vapaasti käyttää hyväkseen alempana olevaa luontoa. Plumwood on väittänyt, että tällainen ajattelu on nimenomaan mahdollistanut laajamittaisen ympäristötuhon ja näin ollen voisi myös sanoa nykyisen ”luontokadon”. (Plumwood 1993.)

Millin erottelussa luonnon ja luonnollisuuden käsitykset sulautuvat toisiinsa, luonnollinen on luontoa. Tämä sama erottelu on pohdittanut biodiversiteettitutkijoita: pitääkö biodiversiteettiin laskea vain ”luonnollinen monimuotoisuus” vai myös keinotekoinen monimuotoisuus rotuineen, lajikkeineen ja kulttuuriympäristöineen?

Filosofiassa keskusteluun on osallistunut suomalaisista näkyvimmin **Helena Siipi**, joka on erotellut luonnollisuuden kolme eri muotoa: historiaan perustuva luonnollisuus, ominaisuuksiin perustuva luonnollisuus ja suhdetehojainen luonnollisuus (Siipi 2008). Tämä jako on saanut runsaasti huomiota.

Naturalistisesti ajateltuna luontoon voi kuulua myös asioita, joita ei pidetä luonnollisina (eikä yliluonnollisina). Ympäristökeskustelussa luonnollisen (tai luontolähtöisen) vastakohta on tyypillisesti ihmislähtöinen. Juuri ihmislähtöinen lajikato on moraalinen ongelma koskiessaan sekä luonnonvaraisia lajeja että ihmisestä riippuvaisia muunnoksia. Luonnon omat sukupuutot ovat toisenlainen haaste.

Luontokadosta puhuvat tuskin haluat viestiä, että tieteet tulevat tarpeettomiksi luonnon kadotessa, koska ei enää ole tutkimuskohdetta – ellei tieteen tehtäväksi sitten nähdä kadonneen luonnon etsimistä tai tieteen tutkimuskohteeksi valita ”todellisuutta”, joka myös on moninainen käsite (katso Chalmers 2022).

KATO, MENETYS JA LUONNONTUHONTA

Kielitoimiston sanakirjan mukaan ”kato” tarkoittaa jonkin asian mahdollisesti nopeaa vähenemistä, katoamista tai tuhoutumista. ”Katoaminen” puolestaan tarkoittaa häviämistä tai näkymisen lakkaamista. Mutta minkä kato tai katoaminen lasketaan luontokadoksi? Joka kerta kun jotain kuolee tai tuhoutuu, herää kysymys siitä, onko kyseessä luontokato. Kenen näkökulma tulisi laskea?

Luonnossa toisen tappio on usein toisen voitto. Esimerkiksi koronapandemian aikana vaikutti kovasti siltä, että kun ihminen muuttaa käyttäytymistään ja jopa katoaa, luonto palaa. Tämä asetelma on kuitenkin ongelmallinen, sillä ei ihminen ”poistu näytämöltä” sen paremminkin kuin luontokaan. Luonto on näyttämö, joka on meille ihmisille merkityksellinen. Sellaista asiaa kuin ”luonnon näkökulma” ei ole olemassa, vaan kun puhutaan luontokadosta, on puhe aina sidoksissa jonkun näkökulmaan, joka arvioi häviäjiä ja voittajia. Näissä arvioissa ihminen voi mennä helposti harhaan.

Kato-termiin liittyy myös herkästi ajatus katoamisesta tai häviämisestä, mikä häilyttää ongelmallisella tavalla ihmisen osallisuutta ja tämän myötä vastuuta ympäristöongelmista. Kato viittaa tällöin siihen, että ei tiedettäisi tai tiedostettaisi katoon liittyviä syitä. Kato-termistä puuttuu siis aktiivinen toimija, joka ”kadottaa” luonnon. Luontoon liitettynä kato on fatalistinen tapahtuma ja

sukua säiden aiheuttamalle kadolle, joka voidaan vain ”tunnustaa tosiasiana” tai kenties tulkita Jumalan viestinä ihmisille. Kun julki-suudessa puhutaan luontokadosta, syypää on kuitenkin tiedossa: se on ihmistoiminta.

Luontokatoa on mielenkiintoista verrata toiseen uuteen suomenkieliseen ilmaisuun ”luonnontuhontaan”. Se on tuore käänös englanninkielisestä *ecocide*-käsitteestä, jota on käytetty 1970-luvun alun Vietnamin sodan kritiikissä. Luonnontuhonnassa toimijuus on sisäänkirjoitettuna itse tapahtumaan. Se ei vain satu ja tapahdu vaan sitä toteutetaan ja tehdään – nykyään voidaan sanoa, tietoisesti. Stop Ecocide International -järjestön määritelmässä tämä tulee näkyville. Sen mukaan luonnontuhonta tarkoittaa ”oikeudenvastaisia tai mielivaltaisia tekoja, jotka tehdään tietäen näiden tekojen aiheuttavan erittäin todennäköisesti vakavia ja joko laajamittaisia tai pitkäaikaisia ympäristövahinkoja”.⁴

Luonnontuhonnan käyttö on kuitenkin rajallisempi ja kohdennetumpi kuin yleiskäyttöisen, luontokatoon viittaavan käsitteen. Siksi se ei toimi korvaavana iskusanana luontokadolle.

Yksi tapa välttää näitä ongelmia on kääntää huomio katoamisesta siihen, miten jokin häviäminen koetaan. Englannin kielen sanalla *loss* on katoamisen lisäksi toinenkin perus-

merkitys eli menettäminen. Olisiko mielekkäämpää puhua ”luontomenetyksestä”?

Luontomenetyks-ilmaisuuta käytetään sielä täällä, ja se on ekologisen kompensaa-tion, korvaamisen, käsitteellinen vastinpari. Sitä voidaan arvostella siitä, että se hävittää toimijuuden niin kuin luontokadon käsitte-kin, mutta siihen sisältyy muutoksen kielteisensä kokeva toimija.

Luonnon monimuotoisuuden hupenemisessa on kysymys ihmiselle merkityksellisestä ilmiöstä, jonka tahtoisimme välttää, vaikka tietäisimme sen olevan joillekuille muille lajeille eduksi (Korsgaard 2018). Menetyks on relationaalinen käsite – menetys on aina jonkin menetystä jollekin. Ajatus menetyksestä avaisi myös oven ympäristötuhoa usein seuraavan ympäristöahdistuksen käsittelylle (katso Pihkala 2018).

VOIKO KADONNUT LUONTO PALATA TAKAISIN?

Charles Darwin esitti, että sukupuutto on peruuttamaton tapahtuma: ”Kun ryhmä on kerran kokonaan hävinnyt, se ei palaa, sillä sukulinja on katkennut.” (Darwin 2009, 293.) Tässä mielessä luonnosta voi kadota jotakin pysyvästi.

Kun katse siirretään lajikadosta laajemmin biodiversiteettiin, niin kato ei kenties ole yhtä ehdotonta. Luonnonsuojelujatteluun on sisältynyt eräänlaisen paluun mahdolli-

Olisiko mielekkäämpää puhua ”luontomenetyksestä”?

suus. Se ilmenee ainakin ekologisen ennallistamisen ja villiinnyttämisen (englanniksi *rewilding*) keskusteluissa. Ne voi nähdä myös rituaalisena surutyönä menetyksen tai sen uhan aiheuttaman tuskan vähentämiseksi (vertaa Jordan 2003).

Ekologisen ennallistamisen käsitteen merkityksestä ja jopa tarpeellisuudesta on monia käsityksiä (katso esimerkiksi Komonen ja Halme 2014). Kansainvälinen ekologisen ennallistamisen seura määrittelee sen pyrkimykseksi palauttaa ihmistoiminnan avulla heikentynyt tai tuhoutunut ekosysteemi kohti aiempaa tilaa tai mahdollisimman lähelle sitä (Society for Ecological Restoration 2004).

Australialainen filosofi **Robert Elliot** on tunnetusti väittänyt, ettei ennallistaminen kykene palauttamaan luontoa, vaan tuottaa ”vääreännöksen” (englanniksi *fake*) (Elliot 1982). Tämä johtopäätös nojaa vahvasti Elliotin kaksijakoiseen luontokäsitykseen. Jos luonto ymmärretään ihmistoiminnan ulkopuolella olevaksi, ennallistaminen kykenisi vain luomaan keinotekoisia alueita. Tällöin luonto ei voi täysin palata.

Villiinnyttäminen on puolestaan suhteellisen uusi luonnonsuojelun muoto, jolla ei ole yleisesti hyväksyttyä määritelmää (Gammon 2018). Sen pääperiaatteet on usein kiteytetty englanninkieliseen kolmen C:n periaatteeseen: *cores*, *corridors*, *carnivores*. Villiinnytyksessä painotetaan ydinsuojelualueita (*cores*), jotka on yhdistetty kulkuväylien avulla (*corridors*), ja suurpetojen (*carnivores*) palauttamista näille alueille. Näin mahdollistetaan alueen ravintoketjun palautuminen. (Soulé ja Noss 1998.) Villiinnytys on ennallistamiseen verrattuna epätarkempi ja jopa vailla tarkasti määriteltyjä päämääriä, sillä siinä luonnon annetaan mukautua ja kehittyä oman suuntansa mukaisesti, villiintyä.

Ennallistaminen ja villiinnytys pyrkivät palauttamaan luontoa takaisin omilla tavoillaan, mutta on selvää, että näin ei saada aikaan täysin samaa tilaa tai lajeja kuin mitä ennen on ollut. Se ei voi edes olla mielekäs tavoite, sillä luontoon kuuluu muutos.

Ajatus luonnon paluusta muuttuu ongelmalliseksi, kun puhutaan ”luontokadosta”. Naturalistisen käsityksen mukaan luonto

⁴ <https://ekosaatio.fi/2021/07/05/luonnontuhorikoksen-oi-keudellinen-maarittely-suomeksi/>

Vaikka lajit katoavat sukupuuttoon, luonto lähtökohtaisesti on jotakin mikä ei voi kadota, sillä luonto on.

ei voi kadota, eikä sitä siksi myöskään voida palauttaa. Lisäksi luonnossa tapahtuvien muutosten arviointi ”luonnollisuuden” perusteella on mahdotonta, sillä kaikki muutos on yhtä luonnollista. Jos luontokato ymmärretään tarkemmin ihmisen ulkopuoliseksi luonnoksi, kuten monet luontokatoa käyttävät näyttäisivät tarkoittavan, luontoa voi kadota, mutta tällöin ihmisen kyky toimillaan tuoda luontoa takaisin vaikeutuu, sillä luonto on aina ihmisen toiminnan ulkopuolella.

Tällöin ennallistaminen ja mahdollisesti jopa villiinnytys muuttuvat parhaimmillaan ongelmallisiksi ja pahimmillaan mahdottomiksi. Tämä saattaa johtaa ympäristöpoliittisesti haastavaan tilanteeseen, jossa ihminen ei kykene korjaamaan aiheuttamiaan vahinkoja.

TRAGEDIAAN SISÄLTYY YLEENSÄ MENETYS

Vaikka lajit katoavat sukupuuttoon, luonto lähtökohtaisesti on jotakin mikä ei voi kadota, sillä luonto on. On mahdollista puhua lajikadosta, jossa lajeja katoaa tietyiltä alueilta tai kokonaan sukupuuttoon, mutta

luontokato on monesta syystä ongelmallinen luonnon käsitteen monimerkityksellisyiden takia.

Luontokato on tarkoitettu korvaamaan tietyissä tilanteissa biodiversiteettikriisin tai luonnon monimuotoisuuden vähenemisen käsitteet, mutta korvaaminen herättää uusia kysymyksiä. Biodiversiteetti on vierasperäinen sana suomen kielessä ja kenties monelle vieras, kun taas monimuotoisuus on kömpelö etenkin verkkoviestinnässä.

Ympäristökeskustelussa luonnon käsitteellä on paikkansa luonnon eri merkityksiä kattavana käsitteenä. Siitä puhuttaessa on silti oltava tarkkana siitä, mitä luontoa kulloinkin tarkoitetaan. Ei siis ole mielekästä ajatella, että luonto katoaisi, mutta jos ihmistoiminta johtaa laajamittaiseen luonnon tuhoutumiseen, on kyseessä tragedia. Todellisen elämän tragediat tavallisesti sisältävät jonkin menetyksen.

Olisiko siis biodiversiteetin ja luonnon monimuotoisuuden hupenemisen rinnalle syytä ottaa luontomenetyksen käsite, jota voitaisiin käyttää nopeassa viestinnässä?

Kiirunankello kasvaa tunturien varjoisilla kalkkipahdoilla. Laji on hyvin herkkä ilmaston lämpenemisen vaikutuksille, ja se on luokiteltu äärimmäisen uhanalaiseksi.

—
Kiitämme Markko Hyväristä, Anne Kumpulaa, Leif Schulmania ja Timo Vuorisaloa kommenteista.

—
Linnea Luuppala valmisteleekä ekologian ennallistamista käsittelevää käytännöllisen filosofian väitöskirjaa Helsingin yliopistossa.

Markku Oksanen on filosofian yliopistonlehtori Itä-Suomen yliopistossa ja ympäristöfilosofian dosentti (TY ja UEF).

KIRJALLISUUS

- Aristoteles 1992. Fysiikka. Suomennos Tuija Jatakari ja Kati Näätäsaari. Helsinki: Gaudeamus.
- Balvanera, Patricia 2019. Societal burdens of nature loss. *Science* 366 (6462), 184–185.
- Chalmers, David 2022. Reality+. Virtual Worlds and the Problems of Philosophy. Dublin: Allen Lane.
- Darwin, Charles 2009. Lajien synty. Suomennos Pertti Ranta. Tampere: Vastapaino.
- Grant, Edward 2007. A History of Natural Philosophy from the Ancient World to the Nineteenth Century. Cambridge: Cambridge University Press.
- Haila, Yrjö 1993. Luonnon ongelma. *Tiede & Edistys* 18 (1).
- Haila, Yrjö ja Lähde, Ville 2003. Luonnon poliittisuus: Mikä on uutta? Teoksessa *Luonnon politiikka*. Toim. Yrjö Haila ja Ville Lähde. Tampere: Vastapaino, 7–36.
- Hargrove, Eugene C. 1997. Filosofiset asenteet. Suomennos Markku Oksanen. Teoksessa *Ympäristöfilosofia*. Toim. Markku Oksanen ja Marjo Rauhala-Hayes. Helsinki: Gaudeamus, 73–108.

- Häkkinen, Kaisa 2012. Kielitiede. Teoksessa Monitieteinen ympäristötutkimus. Toim. Karoliina Lummaa, Mia Rönkä ja Timo Vuorisalo. Helsinki: Gaudeamus, 73–78.
- Jamieson, Dale 2008. Ethics and the Environment. An Introduction. Cambridge: Cambridge University Press.
- Jordan, Bill 2003. The Sunflower Forest: Ecological Restoration and the New Communion with Nature. Berkeley: University of California Press.
- Komonen, Atte ja Halme, Panu 2014. Luonnon ennallistaminen on käsitteenä aikansa elänyt. Tieteessä tapahtuu 32 (5), 3–9.
- Korsgaard, C. M. 2018. Species-Being and the Badness of Extinction and Death. Zeitschrift für Ethik und Moralphilosophie 1, 143–162.
- Kotkavirta, Jussi (toim.) 1996. Luonnon luonto. Jyväskylä: SoPhi.
- Lloyd, G. E. R. 1992. The Invention of Nature. Teoksessa Methods and Problems in Greek Science. Cambridge: Cambridge University Press, 417–434.
- Lähde, Ville 2008. Rousseau's Rhetoric of 'Nature'. Acta Universitas Tamperensis 1344. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Lähde, Ville 2012. Luontokäsitysten tarkastelun ongelmia. Teoksessa Monitieteinen ympäristötutkimus. Toim. Karoliina Lummaa, Mia Rönkä ja Timo Vuorisalo. Helsinki: Gaudeamus, 97–107.
- Mayor, Adrienne 2000. The First Fossil Hunters. Princeton: Princeton University Press.
- McKibben, Bill 1990. The End of Nature. London: Viking.
- Merchant, Carolyn 1989. The Death of Nature. New York: HarperSanFrancisco.
- Mill, J. S. 2002. Sana 'luonto'. Suomennos J. Tuusvuori. Niin & näin 1/2002, 27.
- Mill, J. S. 1969 (1874). On Nature. Teoksessa Collected Works. Vol. X. Toim. J. M. Robson. Toronto: University of Toronto Press; London: Routledge & Kegan Paul, 373–402.
- Niiniluoto, Ilkka 1992. Luonto-kollokvion avaussanat. Ajatus 49, 3–6.
- Nurmi, Suvielise (toim.) 1999. Hurja luonto. Helsinki: Yliopistopaino.
- Peterson, Anna 1999. Environmental Ethics and the Social Construction of Nature. Environmental Ethics 21, 339–357.
- Pihkala, Panu 2018. Johdatus ympäristöahdistukseen. Ympäristöongelmien psyykkiset vaikutukset. Tieteessä tapahtuu 36 (6), 31–38.
- Plumwood, Val 1993. Feminism and the Mastery of Nature. New York: Routledge.
- Siipi, Helena 2008. Dimensions of naturalness. Ethics and the Environment 13 (1), 71–103.
- Society for Ecological Restoration International 2004. The SER International Primer on Ecological Restoration. Tucson: Society for Ecological Restoration International. <https://www.ser-rrc.org/resource/the-ser-international-primer-on>. Viitattu 27.1.2023.
- Tuominen, Miira 2003. Antiikin näkemyksiä käsitteistä. Teoksessa Spiritus animalis. Kirjoituksia filosofian historiasta. Toim. Sara Heinämaa, Martina Reuter ja Mikko Yrjönsuuri. Helsinki: Gaudeamus, 45–63.
- Valtioneuvoston kanslia 2020. Suomen biodiversiteettistrategian ja toimintaohjelman 2012–2020 toteutuksen ja vaikutusten arviointi. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162392>. Viitattu 27.1.2023.
- Vogel, Steven 2015. Thinking Like a Mall. Environmental Philosophy After the End of Nature. Cambridge, Massachusetts.: MIT Press.
- Väyrynen, Kari 2006. Ympäristöfilosofian historia maaäitimyytistä Marxiin. Tampere: Niin & näin.